

УДК 331.556.4

Ромашенко Т. І.

УКРАЇНЦІ НА ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ ПРАЦІ

В статті визначено основні причини та приблизні обсяги виходу українців на ринки праці зарубіжних країн. Зокрема встановлено, що серед факторів, які зумовлюють активізацію української трудової еміграції, провідне місце займають чинники економічного характеру, в першу чергу, сподівання трудових мігрантів на вищий рівень оплати праці в країнах прибуття. Розкрито соціально-економічні наслідки пошуку українцями зайнятості за кордоном. Так, до позитивних наслідків трудової еміграції, серед інших, слід зарахувати можливість відчутного покращення матеріального становища безпосередніх заробітчани і їхніх рідних. Разом з тим аргументовано, що пошуки українцями роботи на ринках праці зарубіжних країн супроводжуються негативними наслідками, а саме втратою Україною можливості переходу на інноваційну модель економічного розвитку внаслідок відтоку робочої сили з числа висококваліфікованих спеціалістів. В роботі запропоновано заходи щодо розвитку національного ринку праці й ефективного використання вітчизняного трудового потенціалу. Виокремлено три етапи, протягом яких необхідно здійснювати реалізацію цих заходів.

Ключові слова: українці, трудові мігранти, еміграція, ринки праці зарубіжних країн, чинники, соціально-економічні наслідки, трудовий потенціал, міграційна політика, Україна.

Постановка проблеми. Масовий вихід українців на зарубіжні ринки праці розпочався в останній третині XIX століття і продовжує тривати сьогодні. А це, зрозуміло, позначається на вітчизняному трудовому потенціалі і, відповідно, на соціально-економічному розвитку українського суспільства. З огляду на це, проблема причин виїзду, наслідків, чисельності і якості української робочої сили на зарубіжних ринках праці завжди була актуальною. Причому, як на нашу думку, в силу особливої демографічної ситуації в Україні в останні двадцять років ця проблема стала ще більш актуальною у порівнянні з попереднім періодом.

Аналіз останніх публікацій. Питання причин відтоку українців на зарубіжні ринки праці досліджувалися багатьма вітчизняним і зарубіжними дослідниками протягом усього періоду. Зокрема такі вчені, як О. Гаврилюк, А. Гайдуцький, В. Геєць, І. Гнибіденко, Д. Елтіс, В. Іонцев, С. Каслз, І. Кукурудза, Е. Лібанова, Ю. Макогон, В. Сатцевіч, Дж. Солт, І. Цапенко та ін. Про ці проблеми доводилося писати і автору даного дослідження. Разом із тим питання причин і соціально-економічних наслідків пошуку українцями зайнятості на зарубіжних ринках праці продовжує бути актуальним, оскільки соціально-економічні, політичні та морально-духовні умови життєдіяльності в Україні продовжують спонукати до виїзду за кордон все нових і нових громадян, особливо молоді.

Мета статті. Розкрити окремі дискусійні аспекти причин, обсягів і наслідків пошуку українцями зайнятості на зарубіжних ринках праці, розробити і запропонувати заходи щодо розвитку національного ринку праці й ефективного використання вітчизняного трудового потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Українські і зарубіжні вчені не раз зазначали, що вітчизняні джерела статистичної звітності навіть приблизно не відображають справжню чисельність тих, хто шукає місце роботи на зарубіжних ринках праці. Наведені в цих звітах показники суттєво відрізняються між собою, вони також мають ряд інших обмежень для встановлення цілісної картини міграції з метою працевлаштування в інших державах. Скажімо, форма № 1-ТМ “Звіт про чисельність громадян України, які тимчасово працюють за кордоном” фіксує лише кількість громадян, які задля легальної роботи за кордоном скористалися послугами офіційних посередників. У 2008 році таких людей налічувалося трохи більше 80 тисяч [1, 24]. Зрозуміло, що це далеко не всі трудові мігранти, адже, як наголошують окремі експерти, подібними каналами працевлаштовуються за кордоном не більше 2% від їх загальної кількості. Сумнівними видаються також дані, які демонструють загальну кількість перетинів кордону, оскільки одна і та ж сама особа протягом облікового періоду може здійснити декілька перетинів. Не можна покладатися і на дані

Всеукраїнського перепису населення, які на сьогоднішній день відчутно застаріли. Щоправда, слід зауважити, подібні розбіжності в оцінці обсягів трудової міграції зустрічаються й в інших країнах.

Відсутність адекватної статистичної бази стала головним фактором поширення необґрунтованих даних щодо чисельності українців на зарубіжних ринках праці. Діапазон припущень стосовно загальної кількості українських громадян, задіяних в міжнародній міграції з метою працевлаштування, по-справжньому вражає: від 250 тис. до 12 млн. осіб. Найпоширенішими ж показниками є цифри від 5 до 7 млн. осіб. Схожої точки зору дотримуються і спеціалісти Світового банку, які оцінили чисельність вітчизняних емігрантів у 2010 році на рівні 6,6 млн. осіб [2, 249].

На думку провідних вітчизняних науковців, згадані параметри не відповідають дійсності, будучи значно завищеними. Фахівці з трудової міграції переконані, що її обсяги не перевищують 2-2,5 млн. осіб [3, 115]. Підтвердженням правомірності подібних обґрунтувань можуть слугувати спеціальні соціологічні дослідження, що проводяться багатьма інституціями різного профілю – науковими, державними, громадськими організаціями і установами.

Приміром, ще на початку XXI століття проведене Держкомстатом обстеження “Життєві шляхи населення України” дозволило оцінити загальний обсяг трудової міграції в межах одного мільйона осіб. За даними дослідження, підготовленого обласним центром зайнятості Тернопільської області, сукупна кількість трудових мігрантів з України не перевищує 2 мільйони. Згідно з результатами загальнодержавного соціологічного моніторингу, здійснюваного Інститутом соціології НАН України, досвід виїзду за кордон з метою заробітку мають члени понад 15% українських домогосподарств. Інакше кажучи, потенційна кількість українських трудових мігрантів не перевищує двох з половиною мільйонів осіб. Нарешті, Міністерство соціальної політики України, виходячи із розрахунку кількості осіб працездатного віку, що “зникли” з національного ринку праці, наполягає на показниках в 2,5-3 млн. українських працівників-мігрантів [4].

Найновішим дослідженням у зазначеній сфері став звіт “Зовнішня трудова міграція населення України”, підготовлений Державним комітетом статистики України у 2008 році. У його межах відбулося вибіркове обстеження з питань трудової міграції. Аналіз останньої став безпрецедентним за своїми масштабами, оскільки було опитано більше 48 тис. осіб працездатного віку, які представляли 22 тис. домогосподарств з усіх регіонів держави. За даними звіту, протягом 2005 – першої половини 2008 року (базовий період обстеження) у пошуках роботи за кордоном перебувало 1,5 млн. українців, що становило 5,1% населення держави працездатного віку. Характерно, що упродовж останніх років намітилося незначне зниження трудової активності наших громадян в інших країнах. Так, у 2008-2010 роках українських трудових мігрантів налічувалося вже 1,3 мільйони – 4,4% працездатного населення.

У відповідності до обстеження, про яке йде мова, географічна спрямованість потоків українських трудових мігрантів є досить різноманітною. Так, респонденти дослідження вказали 33 країни, що виступають пунктом призначення для вітчизняних трудових мігрантів [1, 64]. З-поміж усіх держав-реципієнтів можна виділити два основні вектори, куди в пошуках роботи виїждять українці. По-перше, це Росія, на яку припадає майже половина всіх трудових мігрантів – близько 48%. По-друге, це ЄС, у державах-членах якого працевлаштована практично така ж кількість українського населення, що й у Росії. Особливою популярністю в ЄС серед українців користуються ринки праці Італії, Німеччини, Чехії, Іспанії, в яких постійно проживають відповідно 154 тис., 137,5 тис., 123,2 тис. і 82,3 тис. українців [5, 95].

Звісно, коло держав, приймаючих українських трудових мігрантів, значно ширше, ніж згадані країни. Наші громадяни виїждять на заробітки практично у всі держави світу.

Правовий статус українських трудових мігрантів за кордоном залишає бажати кращого, адже близько 65% вітчизняних працівників не мають дозволу на перебування в чужій країні, тобто є нелегалами. Ще більший показник стосується тих, хто не має дозволу на роботу в державі прийому – 68% [6]. Найкраща ситуація з правовим урегулюванням присутності на території країни-реципієнта прослідковується в Чехії, Португалії та Іспанії, у яких понад 50% від загальної кількості українських

заробітчан має дозвіл на проживання і працевлаштування. Найбільше трудових мігрантів без офіційного статусу знаходиться у Польщі та Італії – 56% і 36% відповідно. В умовах тотальної неврегульованості правового статусу українців в країнах імміграції вартим уваги видається той факт, що безпосередній виїзд за кордон зазвичай відбувається на цілком законних підставах. У переважній більшості випадків (понад 70%) переміщення в іншу державу здійснюється завдяки отриманню туристичної візи, після закінчення терміну якої наші співвітчизники приєднуються до лав нелегалів.

Як показує дослідження, більшість українських заробітчан – чоловіки. Останні становлять дві третини від загальної кількості вітчизняних трудових мігрантів, решту – жінки. Переважна більшість представників сильної статі в пошуках роботи вирушає до Росії і Чехії. Країнами призначення для українських жінок, у першу чергу, є Росія (30% від їх загальної кількості за кордоном), Італія (25%), Чехія і Польща (близько 11% для кожної з країн). У таких державах, як Португалія і Польща жінки складають майже половину українських трудових мігрантів, на рівних конкуруючи з чоловіками. В Іспанії жінки становлять майже 53% всіх українських іммігрантів, в Італії вони складають переважну більшість.

Вартий уваги розподіл українських заробітчан за рівнем освіти в країнах прийому. Найвищий освітній рівень характерний для трудових мігрантів в Іспанії, Італії і Росії. Працівники з України, які мають повну вищу освіту, тут складають майже 20, 19 і 13 відсотків відповідно. В Чехії і Португалії переважна більшість українських трудових мігрантів має повну загальну освіту.

Доволі актуальним бачиться питання встановлення причин сучасної трудової еміграції з України. На нашу думку, сукупність чинників, що спонукають українців до пошуку роботи на зарубіжних ринках праці, включає в себе наступні:

- 1) невідповідність між рівнем оплати праці та фактичною вартістю життя в державі;
- 2) значний розрив у рівнях оплати праці на батьківщині та за кордоном, особливо в перерахунку на іноземну валюту. Скажімо, український мігрант в Іспанії заробляє в середньому 1131 дол. США на місяць, в той час, як в Україні – 268 дол. США [5, 97];
- 3) виникнення безробіття та вимушеної неповної зайнятості населення, перманентне падіння попиту на представників окремих професій;
- 4) масштабне зuboжіння населення в окремих депресивних регіонах України, у сільській місцевості та всередині окремих соціальних груп;
- 5) постійно зростаючий рівень майнового розшарування, при якому мізерна кількість українців “процвітає”, тоді як переважна частина населення існує на межі бідності;
- 6) монопольне становище роботодавців, які, з одного боку, не зацікавлені у підвищенні заробітної плати та забезпеченні належних соціальних гарантій для робочої сили, а, з іншого, сприяють максимальній тінізації національного ринку праці;
- 7) неефективна політика держави на шляху формування конкурентних переваг зайнятості в Україні, створення умов для легалізації праці;
- 8) відсутність умов для розвитку та самореалізації творчих особистостей, учених тощо.

З-поміж усіх названих вище причин, що зумовлюють розгортання потоків української трудової міграції, провідне місце передбачувано займають чинники економічного характеру.

У системі економічних передумов чільне місце займають сподівання трудових мігрантів на вищий рівень оплати праці в країнах прибуття. І він таки вищий. Наприклад, на сільськогосподарських і підсобних роботах, на яких зайняті мігранти, він вищий, як мінімум, у 3 рази; у будівництві, на автотранспорті та у сфері послуг – у 10-12 разів; на морському транспорті, у програмуванні, освіті, охороні здоров'я – у 15-50 разів. Причому це стосується не лише розвинутих країн Заходу, але й деяких країн СНД. Достатньо лише сказати, що середньомісячна номінальна заробітна плата в Росії, Казахстані і Білорусі є значно вищою (в понад 2, 2 і 1,5 рази відповідно), ніж аналогічний показник в Україні [7, 6]. Тому й не дивно, що, вирушаючи на заробітки до тієї ж Росії, вітчизняний трудовий мігрант без спеціальної кваліфікації може розраховувати на чималу за українськими мірками заробітну плату в 500 доларів США на місяць, що є, до речі, еквівалентом середньої заробітної плати для росіян.

Куди більшими можуть бути заробітки українців у державах-членах ЄС. Скажімо, хатня прислуга в Італії заробляє близько 1000 доларів, сезонний сільськогосподарський робітник в Іспанії чи Португалії – майже 1200 доларів, водопровідник у Великій Британії – понад 2000 доларів. І це при тому, що йдеться про низькокваліфіковану робочу силу. Якщо ж мігрантові пощастить влаштуватися по спеціальності, приміром, фахівцем з інформаційних технологій, то у цьому разі рівень його заробітної плати може зрости в декілька разів – до 5000 доларів [8, 2; 9].

Говорячи про причини української трудової міграції, необхідно звернути увагу на ще одну особливість. Справа у тім, що безробіття, як один із головних “виштовхувальних” чинників, поступово втрачає свою колись провідну роль. Це зовсім не означає, що в Україні безробіття немає. За методологією МОП, визнаною вітчизняним урядом, офіційний рівень безробіття серед осіб працездатного віку у 2011 році становив 8,6%. Однак сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що природа безробіття у порівнянні з недалеким минулим зазнала змін. Проблема не в тому, що на ринку праці України відсутні вакансії (їх кількість, на думку Е. Лібанової, у наш час перевищує 2 мільйони), а в тому, що менше 10% з них забезпечує працівника заробітною платою понад тисячу гривень [10, 6].

Потоки трудової міграції здійснюють значний вплив на різні сторони життя українського суспільства, змінюючи його соціально-економічну, демографічну, культурно-освітню, етнічну і політико-правову структури. При цьому, подібно до багатьох інших аспектів розвитку, міжнародне переміщення робочої сили в нашій країні призводить як до позитивних, так і до негативних наслідків. З огляду на те, що Україна є державою-донором трудових ресурсів, вважаємо за необхідне розглянути наслідки трудової еміграції населення. До позитивних наслідків трудової міграції, найперше, слід зарахувати можливість відчутного покращення матеріального становища безпосередніх заробітчани і їхніх рідних. Приміром, 41% домогосподарств, у складі яких є заробітчани, визнають, що їхній добробут значно зріс. При цьому очевидним видається той факт, що частка домогосподарств, які значно поліпшили своє матеріальне становище, залежить від кількості трудових мігрантів у їхньому складі – чим більше заробітчани, тим вище добробут.

Позитивний вплив зайнятості за кордоном проявляється у кращих житлових умовах трудових мігрантів у порівнянні з рештою населення держави. Так, майже 79% від загальної кількості заробітчани вважають їх добрими. Пояснення цього, думається, слід шукати в тому, що близько 61% родин, у яких є трудові мігранти, спрямовують зароблені за кордоном кошти на будівництво, придбання чи облаштування житла [11, 111]. Домогосподарства трудових мігрантів вирізняються кращою забезпеченістю товарами тривалого користування. Скажімо, відмінності в рівнях забезпеченості домогосподарств трудових мігрантів і решти домогосподарств автомобілями, комп'ютерами і супутниковими антенами складають відповідно 3, 10 і 29 рази на користь перших. Разом з тим значною є також частка витрат трудових мігрантів на щоденне споживання, купівлю речей першої необхідності – майже 42% від загальної кількості заробленого.

Наші розрахунки підтверджують і позитивний вплив трудової еміграції на рівень безробіття в країні. У 2011 році загальнодержавна кількість незайнятих, розрахована за методикою МОП, складала понад 1,7 млн. осіб працездатного віку [12]. Таким чином, якщо взяти за основу мінімальну оцінку чисельності українських заробітчани в інших країнах (згідно з нещодавнім обстеженням Держкомстату “Зовнішня трудова міграція населення України”) – близько 1,5 млн. осіб, то це означає, що завдяки виїзду за кордон рівень безробіття в Україні зменшився трохи менше, ніж у 2 рази.

Фінансовий капітал, який привозиться заробітчанами з інших країн, направляється ними на створення малих і середніх підприємств у певних сферах господарювання. Причому, як свідчить статистика, найбільшою популярністю у колишніх трудових мігрантів користується торгівля. Започаткуванню власної справи трудовими мігрантами в Україні сприяють не лише гроші, привезені із-за кордону, але й підприємницький досвід, здобутий там. За підрахунками вчених, кожен шостий український заробітчанин здійснює підприємницьку діяльність в державі імміграції [3, 123]. Більше того, у деяких країнах перебування цей показник для вітчизняних трудових мігрантів ще більш

вражаючий. Приміром, у Чехії більш, ніж 20% від загальної кількості українських трудових мігрантів є власниками офіційних ліцензій для ведення бізнесу.

За певних умов позитивним може виявитися вплив трудової міграції і на освітній рівень населення України. Перебуваючи в іншій країні, робоча сила може підвищувати свою кваліфікацію, професійні навички та загальноосвітній рівень, долучатись до передового управлінського та виробничого досвіду іноземних суб'єктів господарювання. Таким чином, відбувається підвищення конкурентноздатності трудових ресурсів, які після повернення на батьківщину, зможуть використати набуті ними знання на користь своєї держави. Проте подібна ситуація ймовірна лише за умови вдалого працевлаштування в іншій країні за спеціальністю.

З огляду на це сьогодні можна з упевненістю говорити про те, що трудова міграція підвищує попит на вищу освіту в Україні, адже гроші, зароблені за кордоном, досить часто використовуються для навчання дітей мігрантів або їх самих у вищих навчальних закладах. Яскравим прикладом цього слугують знову ж таки західні регіони. За роки незалежності число студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації збільшилось тут більш ніж у 2,5 рази [13, 106]. Причому темпи зростання кількості студентів у цих областях є вищими порівняно із загальноукраїнськими.

До безпосередньо негативних наслідків трудової міграції українців слід, найперше, віднести наступне. Унаслідок виїзду робочої сили з України відбувається відчутне послаблення національної економіки, оскільки за кордон мігрує конкурентоздатна частина населення, що, в свою чергу, радикально підриває трудовий потенціал, який є головним фактором соціально-економічного розвитку суспільства. Уже сьогодні окремі галузі вітчизняного народного господарства відчувають гостру нестачу працівників різного профілю, що з часом може загрожувати національній безпеці країни. Причому йдеться, головним чином, про брак представників робочих професій – автомеханіків, слюсарів, зварників, сантехніків, медсестер тощо. Найбільше від нестачі працівників середньої кваліфікації потерпають західні і східні регіони держави. Це пояснюється вищим рівнем участі їх населення у процесах трудової міграції. У цілому ж по Україні, за даними Міністерства економіки, потребу в робочих кадрах відчуває близько 28% промислових і 40% сільськогосподарських підприємств.

Не менш загрозливою є ситуація з “відпливом умів”. Обсяги цього явища хоча й не такі масштабні останнім часом, якими вони були, скажімо, у 90-х роках минулого століття, проте вони здатні призвести до небажаних результатів. Унаслідок відтоку за кордон висококваліфікованих кадрів, в Україні гальмується розвиток науково-технічного прогресу. Еміграція спеціалістів призводить до зниження ефективності виробничого процесу, у який перестають запроваджуватися результати науково-технічних розробок. Як відомо, виїзд за межі країни провідного співробітника здатний паралізувати діяльність цілого науково-дослідного інституту. За таких умов випереджальні темпи соціально-економічного розвитку України стають примарними.

Загалом за роки незалежності за кордон тільки на постійне місце проживання виїхало 675 українських докторів і більше тисячі кандидатів наук. Більшість з них (майже дві третини) – це найбільш продуктивні спеціалісти вищої кваліфікації, які на момент еміграції перебували у віці до 50 років. Зрозуміло, що ці статистичні дані не відображають реальну картину “відпливу умів”, адже не враховують, наприклад, кількість наукових діячів, які працюють в іноземних науково-дослідних центрах чи підрозділах спільних підприємств за контрактом. Однак, як зазначають деякі вітчизняні вчені, саме через це приховані форми залучення фахівців Україна здебільшого і втрачає свій інтелектуальний потенціал. Наведена статистика не враховує також близько 100 тис. громадян України з вищою і неповною вищою освітою, які виїхали на чужину протягом останніх років. За нашими підрахунками, за роки лібералізації міграційних процесів Україна втратила 25-30% власного інтелектуального потенціалу.

Масовий вихід наших співвітчизників на зарубіжні ринки праці виступає індикатором недостатнього соціально-економічного розвитку України в цілому та її окремих регіонів зокрема. Ураховуючи це, основним інструментом державного регулювання має стати політика забезпечення гідних умов життя для всього населення. Ця політика повинна включати, як мінімум, наступне:

- забезпечення заробітної плати у бюджетній сфері не нижче середньої у промисловості, а для працівників освіти – не нижче двох середніх заробітних плат у промисловості (як це передбачено Законом України “Про освіту”);

- захист невід’ємного права працівників на своєчасне отримання заробітної плати в повному обсязі, а в разі заборгованості з її виплати – на погашення;

- якнайшвидше наближення мінімальної заробітної плати до реального прожиткового мінімуму;

- зменшення навантаження на фонд оплати праці завдяки перерозподілу платежів та зборів між роботодавцями і працівниками, а також удосконаленню наявної в країні податкової політики;

- створення нових високооплачуваних робочих місць шляхом залучення інвестицій різноманітних суб’єктів господарювання;

- стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу (надання податкових пільг, спрощення процедури започаткування підприємницької діяльності та обмеження переліку видів діяльності, що потребують багаточисельних дозволів);

- дотримання цільової спрямованості соціальних програм, поглиблення адресності соціальної допомоги громадянам, формування загальнодержавної бази даних та реєстру реципієнтів усіх видів соціальної допомоги і пільг, спрощення процедури отримання всіх видів державної допомоги (за принципом “одного вікна”);

- впровадження нових форм державної допомоги особам, які найбільше її потребують (діти-сироти, діти з багатодітних чи неблагополучних родин, люди похилого віку, громадяни без визначеного місця проживання тощо).

У контексті регулювання розвитку національного ринку праці і реалізації державної стратегії, спрямованої на поетапне підвищення доходів населення, не слід забувати, що дієвою альтернативою виїзду української робочої сили за кордон повинна стати внутрішня трудова міграція. Нарощування обсягів останньої можливе завдяки створенню загальнодержавного реєстру вільних вакансій та безперешкодного доступу до нього всіх зацікавлених, поліпшенню економічної, соціально-культурної та транспортно-комунікаційної інфраструктури в регіонах України.

Про те, що підвищення заробітної плати утримує людей від пошуку роботи на зарубіжних ринках праці, засвідчує досвід Польщі. Переконавшись, що відплив висококваліфікованої робочої сили нічим не зупинити, держава і фірми пішли на істотне підвищення заробітної плати. За оцінками аналітиків, вплив “еміграційного фактора” на зростання зарплати оцінюється у 5-10%. Таким чином, керівництво сусідньої держави прагне оптимізувати міграційні процеси і цим самим створити передумови для сталого економічного розвитку в майбутньому.

Підвищення заробітної плати до рівня, який утримував би наших співвітчизників від виїзду за кордон, – справа не одного року. Ми вважаємо, що реалізацію цього завдання можна забезпечити в три етапи: перший етап (2011-2015 рр.) – реалізація заходів у частині підвищення доходів населення, передбачених чинними нормативно-правовими документами (Закон України “Про освіту” (базова редакція), Стратегія подолання бідності, затверджена Указом Президента України від 15 серпня 2001 року № 637/2001 та ін.); другий етап (2016-2029 рр.) – підвищення доходів у розрахунку на одну особу до рівня не менш як дві третини цього показника в розвинутих країнах; третій етап (2030-2050 рр.) – підвищення доходів до рівня розвинутих країн. Орієнтиром взято 2050 рік тому, що саме до того часу, за прогнозами ООН, чисельність населення України зменшиться більш як на 11 млн. осіб і становитиме 35 млн. осіб.

Висновки. На основі аналізу причин і обсягів виходу українців на ринки праці зарубіжних країн аргументовано, що масштаби явища знаходяться у прямій залежності від ендогенних (стагнація економіки, високий рівень безробіття, недосконалість системи соціального захисту тощо) та екзогенних (світова фінансова криза, привабливі умови на ринку праці іноземних країн, спрощення умов митного контролю тощо) факторів. Основними центрами залучення трудових емігрантів з України є Росія та ЄС. Пошуки українцями роботи на ринках праці зарубіжних країн супроводжуються негативними наслідками, зокрема втратою можливості переходу на інноваційну

модель економічного розвитку внаслідок відтоку робочої сили з числа спеціалістів, зниженням економічної та національної безпеки тощо.

Список використаної літератури

1. Зовнішня трудова міграція населення України / Заг. ред. та упорядкув.: Український центр соціальних реформ; Державний комітет статистики України. – К.: Інформативно-аналітичне агентство, 2009. – 120 с.
2. Migration and Remittances Factbook 2011: 2nd Edition. – Washington: The World Bank, 2010. – 256 p.
3. Позняк О. Трудова еміграція в Україні як чинник розвитку ринку праці / О. Позняк // Україна в Європейській та Євразійській міграційних системах: регіональні аспекти: зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (23 березня 2009 р., м. Харків) / За заг. ред. О. С. Власюка. – К.: Стило, 2009. – С. 114-130.
4. Якель Р. Спекуляції... на заробітчанстві [Електронний ресурс] / Р. Якель // Зеркало недели. – 2006. – №17. – Режим доступу: <http://www.zn.ua/articles/46592#article>
5. Бубликов В. Украинские иммигранты в Испании: основные черты сообщества / В. Бубликов // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – №9. – С. 95-99.
6. Силина Т. На реках вавилонских [Електронний ресурс] / Т. Силина // Зеркало недели. – 2008. – №48. – Режим доступу: <http://www.zn.ua/articles/55766#article>
7. Омельченко С. Перелетные трудяги / С. Омельченко // Экономика и жизнь. – 4 июля 2008 года. – №27. – С. 6.
8. Габдрахимов Д. Поставщик рабов на рынок / Д. Габдрахимов, Е. Пасишниченко // Рабочая газета. – 18 декабря 2009 года. – №227. – С. 2.
9. Томас Р. Украинцы в Лондоне [Електронний ресурс] / Р. Томас // Зеркало недели. – 2006. – №33. – Режим доступу: <http://www.zn.ua/articles/47685#article>
10. Чирва А. Дешева робоча сила збиткова / А. Чирва // Урядовий кур'єр. – 15 лютого 2007 року. – №29. – С. 6.
11. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: монографія / О. А. Малиновська. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 236 с.
12. Основні показники ринку праці (2000-2011 рр.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Жураковська Л. Взаємозв'язок міграції та підготовки кадрів в Україні: регіональні особливості / Л. Жураковська // Українська міграція до Європи та розв'язання пов'язаних із нею регіональних проблем: зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (24 березня 2008 р., м. Тернопіль) / За заг. ред. О. С. Власюка. – К.: Фоліант, 2008. – С. 104-112.

Одержано редакцією: 23.02.2013р.

Прийнято до публікації: 09.03.2013р.

Аннотация. Ромащенко Т.И. Украинцы на зарубежных рынках труда. В статье определены основные причины и приблизительные масштабы выхода украинцев на рынки труда зарубежных стран. В том числе установлено, что среди факторов, которые обуславливают активизацию украинской трудовой эмиграции, ведущее место занимают причины экономического характера, в первую очередь, надежды трудовых мигрантов на более высокий уровень оплаты труда в странах прибытия. Раскрыты социально-экономические последствия поиска украинцами занятости за рубежом. Так, к позитивным последствиям трудовой эмиграции, среди прочих, следует причислить возможность заметного улучшения материального положения непосредственных мигрантов и их родных. Вместе с тем аргументировано, что поиски украинцами работы на рынках труда зарубежных стран сопровождаются негативными последствиями, а именно потерей Украиной возможности перехода на инновационную модель экономического развития из-за оттока рабочей силы из числа высококвалифицированных специалистов. В работе предложены меры для развития национального рынка труда и эффективного использования отечественного трудового потенциала. Выделено три этапа, на протяжении которых необходимо осуществлять реализацию этих мер.

Ключевые слова: украинцы, трудовые мигранты, эмиграция, рынки труда зарубежных стран, причины, социально-экономические последствия, трудовой потенциал, миграционная политика, Украина.

Summary. Romashchenko T.I. The Ukrainians on the foreign labour markets. In the article key reasons and approximate scopes of the Ukrainians entering labour markets of foreign countries are determined. It is specified that among other factors causing activation of Ukrainian labour emigration leading position take economic reasons, first of all, hopes of labour migrants for higher rate of remuneration in the countries of immigration. Socioeconomic consequences of abroad employment search by the Ukrainians are revealed. To positive consequences of labour emigration, among others, one should refer possibility of material situation sizable improvement for migrants and their relatives. At the same time argued that search of employment by the Ukrainians on the labour markets of foreign

countries is accompanied by some negative consequences, for instance, by Ukraine's possibility loss to transfer to economic development innovative model due to outflow of highly-skilled labour force. In the research activities for national labour market development and effective usage of native labour potential are suggested. Singled out three stages during which realization of the suggested activities should be undergone.

Keywords: *the Ukrainians, labour migrants, emigration, labour markets of foreign countries, reasons, socioeconomic consequences, labour potential, migration policy, Ukraine.*

УДК 332 (475): 336

Плескач Ж.
Врубель Ю.

ФИНАНСОВЫЕ УСЛОВИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В ПОЛЬШЕ

Целью деятельности органов местного самоуправления в Польше, помимо прочего, является повышение уровня жизни местных сообществ. Достижение этой цели обеспечивается не только посредством реализации основных функций, определенных законодательно для соответствующих уровней местного самоуправления, но также путем повышения эффективности управления и выбора соответствующих инструментов и способов, необходимых для достижения существенного повышения уровня жизни населения гмин и повятов. В статье анализируются круг задач, которые решаются на различных уровнях местного самоуправления, особое внимание уделяется методам их финансирования. Проблематика изыскания органами местного самоуправления финансовых ресурсов и эффективного их использования составляет основную часть анализируемых в статье проблем.

Ключевые слова: *региональное развитие, источники финансирования, собственные доходы и внешнее финансирование, долгосрочные инвестиционные программы, инвестиционный бюджет.*

Системные изменения, осуществленные в Польше за более чем 20 последних лет, создали новые возможности для экономического развития локальных сообществ, проживающих на территориях гмин или повятов. Принятая в свое время модель административного деления страны на первом этапе привела к созданию гмин, ставших базовой единицей административного деления. После девяти лет функционирования базового уровня территориального самоуправления было принято решение о создании второго уровня деления страны – были созданы повяты. Эти два уровня в системе государственной администрации создали уклад власти и местной администрации, носящий локальный характер (введенное одновременно территориальное деление страны на 16 воеводств позволило сформировать региональные власти и администрации).

Территориальное самоуправление выполняет множество задач. Его сфера деятельности охватывает все государственные дела, в случае гминного самоуправления – имеющие локальное значение, в случае повятового самоуправления – дела по масштабу, превышающему уровень и возможности гмин, а в случае самоуправления на уровне воеводства – задачи уровня воеводств. Задачи органов местного самоуправления в наиболее обобщенном виде можно разделить на две категории: собственные задачи и порученные задания.

Задачи, решаемые органами местного самоуправления, можно разделить на четыре группы:

- создание и поддержание технической инфраструктуры (дороги, водопроводы, канализационные системы, поддержание чистоты, обеспечение электроэнергией, местный общественный транспорт и т.п.);

- создание общественной инфраструктуры (школы, здравоохранение, социальное обеспечение, культура, физическая культура и т.п.);